

620 ГОДИНИ ОТ ОСНОВАВАНЕТО НА ГРАД ПАЗАРДЖИК !

КОСТАДИН ПАМПОВ

Точно преди 10 години /2008 г./ историкът д-р Григор Бойков публикува книга със заглавие „ТАТАР ПАЗАРДЖИК. ОТ ОСНОВАВАНЕТО НА ГРАДА ДО КРАЯ НА XVII ВЕК.” /София, 2008 г., изд. „AMICITIA”/ В нея /от с. 1 до с. 30/ той привежда достатъчно доводи в подкрепа на твърдението си, че днешния български град Пазарджик е основан през 1398 година. Това твърдение, Гр. Бойков прави след обстоен коментар на всички предлагани от изследователите до тогава дати, считани за начало на града.

В настоящата статия проследявам основанията, на които се опира във въпросния коментар Гр. Бойков. Това според мен е необходимо, защото посочената от него година /1398 г./, като година на основаването на дн. гр. Пазарджик, прибавя почти цял век към неговата история, в сравнение с посочената начална година на града /1485 г./ от видния възрожденец Стефан Захариев.

Посочвайки 1485 година, като начална, относно съществуването на град Пазарджик, Ст. Захариев твърди, че се позовава на „старите повести и някои турски ръкописи” /”Географико-историко-статистическо описание на Татар-Пазарджишката кааза”, Фототипно издание с коментар, София 1973 г. с. 41./ Според Ст. Захариев, аккермански, т. е. кримски татари се заселили на място, където околните села се събирали на пазар /от там и названието Татар-Пазарджък/, управлението им било възложено на Саръ-хан Бей, който пък се настанил в обезлюденото село Загорово, което получило името Саруханбейлю /дн. Град Септември/.

Гр. Бойков намира сведението на Ст. Захариев за фриволно и неясно. Според него възрожденският автор смесва депортацията на номади от Сарухан /Мала Азия/ през 1395 г. с тази на кримски татари през 1485 г. в Горна Тракия. Тази обаче предполагаема от Ст. Захариев депортация /от 1485 г./ се посочва само от него и не се опира на конкретен извор. В противовес на неговото твърдение, че Пазарджик е основан през 1485 г., Гр. Бойков посочва османотурски регистър за събирането на данък за нуждите на акънджийския корпус от 1472 година. В този регистър, който се съхранява в НБКМ в София, като селище в Горна Тракия е посочено „град Базар-и Татар Йенидже, спадащ към Филибе”, тоест Пазарджик е отбелязан като град, 13 години преди 1485 година.

Гр. Бойков посочва, че в своята „История на Османската империя” /изд. през 1827 г./, ориенталистът Йозеф фон Хамер предлага като начало на град Пазарджик 1418 година. Според Хамер „на нея /на татарската колония на Миннет Бей/ се дължи основаването на града, разположен на пътя между Филипополис и Константинопол, съвсем близо до първия от двата града, наричан до днес Татарбазаръ, т. е. пазар на татарите”. Вижда се съвсем определено от този текст, че посочения от Хамер топос /между Филипополис и Константинопол/ не съответства на местоположението на Пазарджик. Както в миналото, така и днес.

Според наративните извори, които привежда Гр. Бойков, татарите от Исклип /Мала Азия/, със своя водач Миннет Бей, наистина се депортирани в Горна Тракия през 1418 година, но в района на дн. село Конуш /Асеновградско/, т. е. на югоизток от дн. гр. Пловдив и сравнително далече от дн. гр. Пазарджик.

Гр. Бойков отхвърля и друго възможно предположение. Това, че номади от Сарухан /Мала Азия/ през 1395 година са поставили началото на град Пазарджик. Според него „Въпреки факта, че Септември и Пазарджик отстоят недалеч един от друг, обстоятелство изкушаващо изследователя да предположи, че Саруханските юрци биха могли да основат град Пазарджик, тази възможност би трябвало да се отхвърли категорично. Както бе заявено в самото начало, името на Татар-Пазарджик подсказва, че в неговото основаване трябва да се търси значимата роля на определена татарска група. Номадите от Сарухан, предвождани от Паша Игит, в никакъв случай не са били татари”.

Всички посочени дотук обстоятелства, които Гр. Бойков подлага на прецизен анализ, му дават основание да се ориентира към друга година, като начална от съществуването на дн. гр. Пазарджик. Позовавайки се на наративни източници, принадлежащи на историци като Кемалпашазаде и Халкондил, той се съгласява с позицията на румънския изследовател Аурел Дечей, който твърди: „... Актав и тюманът му /военна единица от десет хиляди конника/ се прехвърлят в Румелия през 1398 година.” Според Гр. Бойков става дума за голяма татарска колония, която начело със своя предводител Актав се прехвърля от Кримско-Приднестровската област в Пловдивското поле, като част от нея се установява на мястото на дн. град Пазарджик.

Гр. Бойков е категоричен, че османотурските регистри от XV и XVI в. потвърждават неговата гледна точка. В регистъра от 1472 година например е отбелязано и селището Актав. Това име на селото, локализирано на североизток от дн. гр. Пловдив, фигурира в османотурска военна карта от 1881 година, т. е. дори в края на XIX век, в пределите на появилата се след Берлинския конгрес Източна Румелия.

Утвърдил се като важно средище на Диагоналния път, свързващ Европа и Азия, на запад от големия гр. Пловдив и в близост до него, в първите три века /XV, XVI и XVII в./ от своето съществуване, Татар-Пазарджик остава предимно мюсюлмански град. В контекста и в противовес обаче на този факт, показателно е заглавието на статия на холандския историк османист Махиел Кийл:

„Татар-Пазарджък. Развитието на един османски град в Централна България или историята на това как българите превзеха Горна Тракия без нито един изстрел 1485–1874”.

М. Кийл погрешно приема като начална за град Пазарджик митологичната 1485 година. Началото обаче на заглавието, което той поставя на статията си, което тук е отбелязано с курсив, наистина е показателно. И дава пълното основание на днешните граждани на гр. Пазарджик, през настоящата 2018 година, да отбележат 620 години от неговото начало.

Голяма колония от кримски татари, начело с предводителя им Актав, идват в пловдивското поле през 1398 година. Част от тях, според историка д-р Григор Бойков, поставят началото на днешния град Пазарджик. Историята на града в следващите няколко столетия дава основание на холандския изследовател Махиел Кийл да напише:

„Татар-Пазарджък. Развитието на един османски град в Централна България или историята на това как българите превзеха Горна Тракия без нито един изстрел”.

Твърдението на М. Кийл е в подкрепа на идеята, че е исторически обосновано да се отбелязва началото на дн. град Пазарджик. Твърдението на холандския изследовател е характеристика не само на историята на града в

рамките на Османската империя. В определен смисъл то е характеристиката и на Българското възраждане.

P. S. На основата на приведените по-горе доводи би трябвало в централната част на дн. град Пазарджик да се постави паметен знак със следното съдържание: